

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

УДК:159.923:338.242.2:338.48

Жовнер Віталій Юрійович

*Аспірант кафедри психології Київського національного торговельно-економічного університету,
м. Київ (Україна)*

Анотація. У статті здійснено аналіз наукових джерел методологічних підходів дослідження конкурентоспроможності особистості. Встановлено, що значна кількість індивідуально-психологічних характеристик, властивостей, утворень та станів, які визначаються при дослідженні конкурентоспроможності підприємців, а також неоднаковий їх прояв у різних осіб, свідчить про можливість і необхідність з'ясування кількісних і якісних показників конкурентоспроможності підприємців, що зумовлюють професійно-важливі якості. З іншого – вказує на необхідність комплексного підходу у дослідженні щодо психодіагностики, а також формування і розвитку індивідуально-психологічних властивостей які сприяють конкурентоспроможності. При цьому генетико-моделювальний метод поєднується із застосуванням добре відомих окремих дослідницьких методів і процедур таких як: спостереження, анкетування, психодіагностика і експеримент, що дає первинний емпіричний матеріал для аналізу, узагальнення, осмислення в контексті єдиного методу.

Розкрито зміст і сформовано психодіагностичний інструментарій дослідження конкурентоспроможності на підставі використання загальних наукових методичних підходів, етапів розробки системи дослідження і за умови дотримання процедури визначення професійно-значимих властивостей.

Аналіз літературних джерел свідчить про «міждисциплінарність» проблеми конкурентоспроможності, доцільність застосування комплексного підходу та виділення економічного і психологічного напрямів її дослідження. Перший підхід передбачає зовнішні – ергономічні, економічні, технічні умови, розвиток успішної професійної діяльності, а другий потребує системи психологічних заходів і засобів збереження конкурентоспроможності у процесі формування професіонала.

Ключові слова: характеристика, методологія, підходи, дослідження, конкурентоспроможність, особистість.

Постановка проблеми. Методологічні засади будь-якого наукового дослідження є важливим компонентом його організації, здійснення й інтерпретації отриманих результатів.

Методологія спирається на закони функціонування об'єктивної реальності, додає цілісного характеру, входить в смислове поле наукових категорій, які використовувалися, з поєднанням теоретичних положень і практичних методів дослідження, обробки й інтерпретації результатів, що доводить правомірність обраної стратегії та її адекватність властивостям об'єкта [1,3,5,6].

Теоретико-методологічний аналіз з позицій сучасної науки свідчить про те, що вона охоплює щонайменше три рівні. По-перше – це загальна методологія, або методологія наукового дослідження, що репрезентує собою філософський підхід до явищ дійсності. Другий рівень методології можна визначити як системно-структурні методологічні розробки окремої наукової дисципліни, що представляють собою реалізацію загальнофілософських принципів при дослідженні специфічного предмета. Третій рівень методології – сукупність конкретних методів (способів отримання емпіричних даних) дослідження, що становлять важливу суттєву частину будь-якої системи наукового знання [7,8,9].

Методологія як надпредметна структура охоплює як предмети, так і різноманітні практики, й відтак передбачає не одне якесь відношення до них, а масу різних відношень – не тільки дослідницьке, але й конструктивне, проектне, рефлексивне, організаційне та ін. [1,3,4,6,7].

Аналіз останніх досліджень. Теорети-

ко-методологічною основою дослідження конкурентоспроможності особистості слугують фундаментальні загальні принципи психологічної науки: принцип системного підходу розуміння особистості (Б. Ананьєв, Б. Ломов, С. Максименко, В. Мерлін, К. Платонов та ін.); положення про особистість як активний суб'єкт діяльності (К. Абульханова-Славська, М. Боришевський, Л. Карамушка, Г. Костюк, С. Максименко, В. Роменець, С. Рубінштейн, В. Татенко, Т. Титаренко); принципи детермінізму та розвитку, єдності свідомості та діяльності особистості (Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Рубінштейн); принципи психологічної теорії діяльності (Г. Балл, О. Леонтьєв, Г. Ложкін, С. Максименко, В. Семиченко, В. Шадриков); принцип полімотивації підприємницької діяльності як поєднання внутрішніх та зовнішніх мотивів (Л. Карамушка, О. Креденцер, М. Корольчук); методологічні принципи організації психологічного дослідження (Б. Ломов, М. Корольчук, М. Макаренко, С. Максименко, та ін.); закономірності співвідношення біологічного та соціального в психіці людини (Ю. Александровський, Б. Братусь, Б. Зейгарник); концепція генетико-моделювального методу дослідження особистості підприємця (С. Максименко); [1,2,6,8,9,10,11,12].

Суттєве значення щодо розуміння наслідків взаємодії в складних життєвих ситуаціях, конкурентної боротьби, ризиків та змісту психологічної допомоги мають праці, присвя-

чені психології життєвого шляху особистості, та активності суб'єкта (К. Абульханова-Славська, О. Брушлінський, В. Моляко, В. Татенко, Л. Шестопалова, С. Яковенко та ін.) [1,7,13].

Аналіз літературних джерел свідчить про «міждисциплінарність» проблеми конкурентоспроможності, доцільність застосування комплексного підходу та виділення економічного і психологічного напрямів її дослідження.

Перший підхід передбачає зовнішні – ергономічні, економічні, технічні умови розвиток успішної професійної діяльності, а другий потребує системи психологічних заходів і засобів збереження конкурентоспроможності у процесі формування професіонала (В. Бодров, Є. Клімов, М. Корольчук, В. Крайнюк, С. Максименко, М. Макаренко) [4,8,12,13,14].

Психологічні особливості професійного розвитку фахівців у різних галузях професійної діяльності та за різними науковими підходами розглядали такі вчені як Б. Ананьєв, Г. Костюк, М. Корольчук, Л. Карамушка, А. Маркова, С. Мітіна, С. Максименко, С. Миронець, О. Тімченко [2,7,8,9,15].

Мета статті здійснити аналіз методологічних підходів дослідження конкурентоспроможності особистості, а також розкрити зміст і сформулювати психодіагностичний інструментарій дослідження конкурентоспроможності на підставі використання загальних наукових методичних підходів, етапів розроб-

ки системи дослідження.

Виклад основного матеріалу. Методологічне знання об'єднує і включає багато різноманітних знань, воно внутрішньо гетерогенне та гетерархівоване. Але, одночасно, як зазначає більшість вчених, знання має бути єдиним та цілісним, незважаючи на всю свою внутрішню складність і різноманітність. Дослідження в межах методології завжди обслуговує проектування та нормування, воно спрямоване на створення дуже складних композицій або суперструктур зі знань різного типу, на абсолютне нове поєднання природничо-наукових, конструктивно-технічних, історичних та практично-методичних знань [1,3,5,6].

Розпочинаючи дослідження конкурентоспроможності особистості з позиції вимог першого рівня методологічного аналізу, вважаємо за необхідне впровадження системного підходу до аналізу проблеми суб'єкта. Такий підхід орієнтує дослідження на розкриття цілісності суб'єкта підприємництва, який знаходиться на етапі зрілості, коли його індивідні, особистісні та суб'єктні характеристики вивчаються в єдності, в усіх взаємозв'язках і опосередкуваннях, в інтересах досягнення вищих рівнів, на виявлення багатоманітності взаємозв'язків і зведення їх у єдину концептуальну систему [1,6,8,10,12].

З позиції другого рівня методологічного аналізу дослідження конкурентоспроможності особистості вважається необхідним обґрунтування вибору методологічних переду-

мов дослідження з урахуванням його інтегративного характеру, що проводиться в межах загальної, організаційної та економічної психології [1,6,8,10,12,15].

На третьому рівні методологічного аналізу розроблено концептуальну модель дослідження, процедуру психологічної діагностики конкурентоспроможності, а також психокорекційну програму, що розкривають компоненти і напрями формування конкурентоспроможності обстежуваних [1,6,8,10,12].

При організації дослідження було використано поєднання формалізованих і малоформалізованих засобів психодіагностики конкурентоспроможності особистості [15].

Формалізовані (об'єктивні) засоби діагностики дають змогу отримувати інформацію, за допомогою якої можна кількісно і якісно порівняти досліджуваних один з одним. Для них характерні регламентація, об'єктивізація і стандартизація процедури.

Малоформалізовані (діалогічні) засоби діагностики дають змогу досліджувати психічні процеси і явища, що мало піддаються об'єктивізації або є мінливими за змістом [15].

Вибір і обґрунтування психологічних методів, а особливо їх адекватність завжди актуальна в експериментальному дослідженні. Головним принципом психологічного дослідження вважається його об'єктивність. До загальних принципів наукового вивчення психічних явищ вчені відносять відображення об'єктивної істини, перевірку закономірностей,

що вивчаються на практиці, сувору об'єктивність при вивченні психіки, дослідження психічних явищ у процесі діяльності людини, вивчення всіх психологічних феноменів у розвитку [5,8,10,15,19].

Як правило, методи психологічного дослідження розподіляють на декілька основних груп – теоретичні, емпіричні, інтерпретаційні та ін. Зважаючи на загальноновизнаний підхід необхідності комплексного, всебічного вивчення людини, а також складність, багатогранність проблем дослідження КСП особистості як найбільш придатна для репрезентації системи дослідницьких методів, що використовувалися для розв'язання поставлених нами завдань, була обрана класифікаційна схема, запропонована Б. Ананьєвим та С. Максименком [2,15].

Ця схема включає чотири великі групи методів: організаційні, емпіричні, методи обробки даних та інтерпретаційні. Кожну з цих груп можна розглядати як окремих етап цілісного психологічного дослідження. При розв'язанні поставлених завдань нами використовувались:

із групи організаційних методів – порівняльний (зіставлення різних контингентів (вибірок досліджуваних) та комплексний характер дослідження.

із групи емпіричних – експериментальні, психодіагностичні, біографічні методи.

із групи методів обробки даних – кількісний (математично-статистичний аналіз: ме-

тод середніх величин, процентильна статистика, порівняння середніх значень за t-критерієм Ст'юдента, кореляційний та факторний аналіз) та якісний (диференціація матеріалу за типами, групами, варіантами.);

із групи інтерпретаційних – генетичний (інтерпретація матеріалу дослідження в характеристиках розвитку) і структурний (інтерпретація матеріалу дослідження у характеристиках систем та типів зв'язків між ними).

Окрім того, методи емпіричного дослідження конкурентоспроможності особистості, безумовно, включають загальноприйняті і класичні, такі як: спостереження, анкетування, психологічне тестування, експертне оцінювання та експериментальний метод [2,15].

Нами обґрунтовано, що для визначення конкурентоспроможності визначено такі методики: «Рівень конкурентоздатності» (Л. Подольак, В. Юрченко); мотиваційний компонент та ієрархію мотивів ППД (безпосередні і опосередковані) вивчали за допомогою методик: «Мотиви підприємництва» (Л. Карамушка, Н. Худякова), діагностика мотиваційної спрямованості особистості на досягнення успіху здійснювалась за «Методикою діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса» (Д. Райгородський); реалізацію ціннісних орієнтацій особистості в умовах життєдіяльності вивчали за методикою «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (С. Бубнова); дослідження професійного спрямування обстежува-

них проводили за методиками: «Тест загальних здібностей до підприємницької діяльності» для визначення психологічних особливостей щодо підприємницької діяльності (Ю. Пачковський), за методикою «Адаптаційна мобільність» з'ясовували рівень адаптаційної мобільності до зовнішніх і внутрішніх викликів (Л. Карамушка, М. Москальов); індивідуально-психологічний компонент обстежуваних визначали за методиками «Індивідуально-типологічний опитувальник», яка спрямована на дослідження індивідуально-типологічних особливостей, сили мотивації, стилю міжособистісного спілкування і пізнавальних процесів (Л. Собчик), «Дослідження психологічної структури темперамента» використали для виявлення полярних властивостей темпераменту: екстраверсія - інтроверсія, емоційну збудливість - емоційну врівноваженість, темп реакцій (швидкий-повільний), активність -низьку) (Б. Смірнов), тест Шварцландера «Дослідження рівня домагань» спрямували на визначення рівня домагань особистості, прагнень, а також оцінки своїх індивідуальних можливостей (Пашукова Т. И., Допира А. И., Дьяконов Г. В.); соціально-комунікативну сферу вивчали за допомогою методик «Комунікативні та організаторські здібності», що розкривають рівень комунікативних та організаторських здібностей (В.Бодров); рівень емоційної та вольової регуляції і стресостійкості вивчали за методикою «Тест на стресостійкість» (Ю. Щербати_ [2, 6, 8, 10, 12, 15, 16, 17,

18,20].

Висновки. Здійснено аналіз наукових джерел методологічних підходів дослідження конкурентоспроможності особистості. Встановлено, що значна кількість індивідуально-психологічних характеристик, властивостей, утворень та станів, які визначаються при дослідженні конкурентоспроможності підприємців, а також неоднаковий їх прояв у різних осіб, свідчить про можливість і необхідність з'ясування кількісних і якісних показників конкурентоспроможності підприємців, що зумовлюють професійно-важливі якості. З іншого – вказує на необхідність комплексного підходу у дослідженні щодо психодіагностики, а також формування і розвитку індивідуально-психологічних властивостей які сприяють конкурентоспроможності. При цьому генетико-моделювальний метод поєднується із застосуванням добре відомих окремих дослідницьких методів і процедур таких як: спостереження, анкетування, психодіагностика і експеримент, що дає первинний емпіричний матеріал для аналізу, узагальнення, осмислення в контексті єдиного методу.

Розкрито зміст і сформовано психодіагностичний інструментарій дослідження конкурентоспроможності на підставі використання загальних наукових методичних підходів, етапів розробки системи дослідження і за умови дотримання процедури визначення професійно-значимих властивостей.

Аналіз літературних джерел свідчить

про «міждисциплінарність» проблеми конкурентоспроможності, доцільність застосування комплексного підходу та виділення економічного і психологічного напрямів її дослідження. Перший підхід передбачає зовнішні – ергономічні, економічні, технічні умови, розвиток успішної професійної діяльності, а другий потребує системи психологічних заходів і засобів збереження конкурентоспроможності у процесі формування професіонала.

Перспектива подальшого дослідження – полягає у апробації психодіагностичного інструментарію, щодо визначення індивідуально-психологічних особливостей фахівців і обґрунтуванні комплексної програми формування конкурентоспроможності.

Перелік використаних джерел:

1. Абабков В. А. Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, терапии. / В. А. Абабков, М. Перре // – С Пб. : Речь, 2004. – 166 с.
2. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. / Б. Г. Ананьев // – С Пб. : Питер, 2001. – 272 с.
3. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. / Г. О. Балл // – Рівне: Ліста – М. : 2003. – 128 с.
4. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности. / В. А. Бодров // – М. : ПЕРСЭ, 2001. – 511 с.
5. Галаган Л. В. Психологічні особливості розвитку конкурентоздатності безробітних майбутніх підприємців : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.10 / Галаган Лариса Володимирівна ; наук. кер. Філь О. А. ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2013. – 342 с. : табл., рис. – Бібліогр.: с. 207 – 242
6. Карамушка Л. М. Психология управления закладами

середньої освіти. /Л. М. Крамушка // Монографія. – К. : Ніка-Центр, 2000. – С.72 – 75.

7. *Карамушка Л. М.* Мотивація підприємницької діяльності / Л. М. Карамушка, Н. Ю. Худякова. – Київ-Львів: «Сполом», 2011. – 206 с.

8. *Корольчук М. С.* Психодіагностика. / М. С. Корольчук, В. І. Осодло // Навч. посібник. – К. : Ельга; Ніка-Центр, 2014. – 400 с.

9. *Костюк Г. С.* Избранные психологические труды. / Г. С. Костюк // – М. : Педагогика, 1988. – 304 с.

10. *Креденцер О. В.* Психологічні умови підготовки підприємців до професійної діяльності у сфері торговельного бізнесу : автореф. дис ... канд. психол. наук: 19.00.10 / Оксана Валеріївна Креденцер. – Київ : Б.в., 2009. – 20 с. – На укр. яз.

11. *Ломов Б. Ф.* О системном подходе в психологии / Б. Ф. Ломов // Вопр. психологии. – 1975. – № 2. – С. 31 – 45.

12. *Мазаракі А. А.* Підприємництво: психологічні, організаційні та економічні аспекти : навч. посіб. / С. Д. Максименко, А. А. Мазаракі, Л. П. Кулаковська, Т. Ю. Кулаковський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012 – 720 с.

13. *Максименко С. Д.* Проблема метода в возрастной и педагогической психологии / С. Д. Максименко // Вопр. психологии. – 1989. №4. – С. 31 – 39.

14. *Максименко С. Д.* Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. / С. Д. Максименко // – К. : НДШ, 1990. – 239 с.

15. *Максименко С. Д.* Метод дослідження особистості. / С. Д. Максименко // Практик. психологія та соціал. робота. – 2004. – №7. – С. 1 – 8.

16. *Психология здоровья* / Под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : Питер, 2003. – 607 с.

17. *Рубинштейн С. Л.* / С. Л. Рубинштейн // Основы общей психологии. – СПб. : Питер, 1998. – 688 с.

18. *Суходольський Г. В.* Математическая психология. / Г. В. Суходольський // – Х. : Изд-во Гуманитар. центр, 2006. – 360 с.

19. *Тарабрина Н. В.* Практикум по психологии постт-

равматического стресса. / Н. В. Тарабрина // – СПб. : Питер, 2001. – 272 с.

20. *Титаренко Т. М.* Кризове психологічне консультування. / Т. М. Титаренко // – К. : Плавник, 2004. – 96 с.

References (Transliteration):

1. *Ababkov V. A.* Adaptacyya k stressu. Osnovn teoryy, dyagnostyky, terapyuy. / V. A. Ababkov, M. Perre // – S Pb. : Rech, 2004. – 166 s.

2. *Anan'ev B. G.* O problemaх sovremennogo chelovekoznan'ya./ B. G. Anan'ev// – S Pb. : Pyter, 2001. – 272 s.

3. *Ball G. O.* Suchasnyj gumanizm i osvita: Socialno-filosofski ta psychologo-pedagogichni aspekty. / G. O. Ball// – Rivne: Lista – M. : 2003. – 128 s.

4. *Bodrov V. A.* Psychologyya professyonalnoj prygodnosti./ V. A. Bodrov// – M. : PERSE, 2001. – 511 s.

5. *Galagan L. V.* Psychologichni osoblyvosti rozvytku konkurentozdatnosti bezrobotnyh majbutnih pidpryyemciv : dys. ... kand. psychol. nauk: 19.00.10 / Galagan Larysa Volodymyrivna ; nauk. ker. Fil O. A. ; In-t psychologiiy im. G. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. – Kyiv, 2013. – 342 s. : tabl., rys. – Bibliogr.: s. 207 – 242

6. *Karamushka L. M.* Psychologiya upravlinnya zakladamy serednoyi osvity. /L. M. Kramushka // Monografiya. – K. : Nika-Centr, 2000. – S.72 – 75.

7. *Karamushka L. M.* Motyvaciya pidpryyemnyczkoyi diyalnosti / L. M. Karamushka, N. Yu. Xudyakova. – Kyiv -Lviv: «Spolom», 2011. – 206 s.

8. *Korolchuk M. S.* Psychodiagnostyka. / M. S. Korolchuk, V. I. Osodlo // Navch. posibnyk. – K. : Elga; Nika-Centr, 2004. – 400 s.

9. *Kostyuk G. S.* Yzbrannyye psychologicheskye trudu. / G. S. Kostyuk // – M. : Pedagogyka, 1988. – 304 s.

10. *Kredencer O. V.* Psychologichni umovy pidgotovky pidpryyemciv do profesijnoyi diyalnosti u sferi torgivel'nogo biznesu : avtoref. dy's ... kand. psychol. nauk: 19.00.10 /

Oksana Valeriyivna Kredencer . – Ky`yiv : B.v., 2009 . – 20 s. – Na ukr. yaz.

11. Lomov B. F. O systemnom podxode v psixologiyi / B. F. Lomov // Vopr. psixologiyi. – 1975. – # 2. – S. 31 – 45.

12. Mazaraki A. A. Pidpnyemnyctvo: psixologichni, organizacijni ta ekonomichni aspekty : navch. posib. / S. D. Maksymenko, A. A. Mazaraki , L. P. Kulakovska, T. Yu. Kulakovskij. – K.: Kyiv. nacz. torg.-ekon. un-t, 2012 – 720 s.

13. Maksymenko S. D. Problema metoda v vozrastnoj y pedagogicheskoj psixologiyi / S. D. Maksymenko // Vopr. psixologyy. – 1989. #4. – S. 31 – 39.

14. Maksymenko S. D. Teoriya i praktyka psixologo-pedagogichnogo doslidzhennya. / S. D. Maksymenko // – K. : NDSH, 1990. – 239 s.

15. Maksymenko S. D. Metod doslidzhennya osobystosti. / S. D. Maksymenko // Prakt. psixologiya ta social. robota. – 2004. – #7. – S. 1 – 8.

16. Psixologiya zdorovya / Pod red. G. S. Nykyforova. – SPb. : Pyter, 2003. – 607 s.

17. Rubynshtejn S. L. / S. L. Rubynshtejn // Osnovu obshej psixologiyi. – SPb. : Pyter, 1998. – 688 s.

18. Suxodolskyi, G. V. Matematy cheskaya psixologiya. / G. V. Suxodolskyj // – X. : Yzd-vo Gumanytar. centr, 2006. – 360 s.

19. Tarabryna N. V. Praktykum po psixologiyi posttravmatycheskogo stressa. / N. V. Tarabry`na // – SPb. : Pyter, 2001. – 272 s.

20. Tytarenko T. M. Kryzove psixologichne konsultuvannya. / T. M. Tytarenko // – K. : Plavnyk, 2004. – 96 s.

Zhovner Vitaliy

PhD student at Department of Psychology at Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv (Ukraine)

«GENERAL CHARACTERISTICS OF METHODOLOGICAL APPROACHES OF THE COMPETITIVENESS OF PERSONALITY RESEARCH»

ABSTRACT

The article analyzes the scientific sources of methodological approaches to the research of individual competitiveness. It is established that a significant number of individual psychological characteristics, properties, entities and states that are determined in the study of entrepreneurs competitiveness, as well as their uneven manifestation in different individuals, indicates the possibility and need to find out the quantitative and qualitative indicators of competitiveness of entrepreneurs, which determine professionally, important qualities. On the other hand, it indicates the need for an integrated approach in the study of psychodiagnostics, as well as the formation and development of individual psychological properties that contribute to competitiveness. In this case, the genetic modeling method is combined with the application of well-known individual research methods and procedures such as: observation, questionnaires, psychodiagnosis and experiment, which gives the primary empirical material for analysis, generalization, comprehension in the context of a single method.

The content and psychodiagnostic tools of

competitiveness research are developed on the basis of the use of general scientific methodical approaches, stages of the development of the research system and subject to the procedure for the determination of professionally significant properties.

The analysis of literary sources testifies to «interdisciplinarity» of the problem of competitiveness, expediency of application of an integrated approach and allocation of economic and psychological directions of its research. The first approach involves external - ergonomic, economic, technical conditions, the development of successful professional activities, and the second requires a system of psychological measures and means of maintaining competitiveness in the process of formation of a professional.

Key words: characteristic, methodology, approaches, research, competitiveness, personality.

Жовнер Виталій Юрьевич

Аспирант кафедри психології Київського національного торговельно-економічного університету, м. Київ (Україна)

«ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ ИССЛЕДОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЛИЧНОСТИ»

Аннотация. В статье осуществлен анализ научных источников методологических подходов исследования конкурентоспособности личности. Установлено, что значительное

количество индивидуально-психологических характеристик, свойств, образований и состояний, которые определяются при исследовании конкурентоспособности предпринимателей, а также неодинакового их проявление в различных лиц, свидетельствует о возможности и необходимости выяснения количественных и качественных показателей конкурентоспособности предпринимателей, обуславливающие профессионально – важные качества. С другой – указывает на необходимость комплексного подхода в исследовании по психодиагностики, а также формирования и развития индивидуально-психологических свойств которые способствуют конкурентоспособности. При этом генетико-моделировочный метод сочетается с применением хорошо известных отдельных исследовательских методов и процедур таких как: наблюдение, анкетирование, психодиагностика и эксперимент, дает первичный эмпирический материал для анализа, обобщения, осмысления в контексте единого метода.

Раскрыто содержание и сформирован психодиагностический инструментарий исследования конкурентоспособности на основе использования общих научных методических подходов, этапов разработки системы исследования и при условии соблюдения процедуры определения профессионально значимых свойств.

Анализ литературных источников свидетельствует о «междисциплинарности» про-

блемы конкурентоспособности, целесообразности применения комплексного подхода и выделения экономического и психологического направлений ее исследования. Первый подход предполагает внешние - эргономичные, экономические, технические условия, развитие успешной профессиональной деятельности, а второй нуждается в системе психологических мероприятий и средств сохранения конкурентоспособности в процессе формирования профессионала.

Ключевые слова: характеристика, методология, подходы, исследования, конкурентоспособность, личность.

Дата отримання статті: 01.07.2017

Дата рекомендації до друку: 03.07.2017